

Ostrowska, Teresa

"Dzieje naukowych towarzystw medycznych w Poznaniu w latach 1832-1983", Poznań 1985 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 31/2, 567-569

1986

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

i na których, mimo swego nieporównywalnego rozwoju i postępu, wyrastała umysłowość, nauka i kultura wieków nowożytnych i od nich dialektycznie zależna nasza dzisiejsza współczesność.

Jan Legowicz
(Warszawa)

Dzieje naukowych towarzystw medycznych w Poznaniu w latach 1832—1983. Studia i Materiały. Poznań 1985. Akademia Medyczna im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Biblioteka Poznańskich Roczników Medycznych. 8° 346 ss.

Jest to już kolejne wydawnictwo, które zawdzięczamy Komisji Zdrowia przy Zarządzie Wojewódzkim Związku Bojowników o Wolność i Demokrację w Poznaniu, organizującej sympozja poświęcone historii medycyny okręgu poznańskiego. Zawiera ono materiały z sympozjum, dotyczącego historii towarzystw medycznych działających na terenie Poznania, zorganizowanego w dniu 28 marca 1984 r. przez wspomnianą Komisję Zdrowia wespół z Oddziałem Poznańskim Polskiego Towarzystwa Lekarskiego i Zakładem Historii Medycyny i Farmacji Akademii Medycznej im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu. Sympozjum to zostało zwołane dla uczczenia 100-lecia pierwszego w Poznaniu Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich i 40-lecia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Redaktorem naukowym książki jest Roman Meissner, który jest zarazem członkiem Komitetu Redakcyjnego wydawnictwa.

Na pierwszych stronach publikacji znajduje się fotografia awersu medalu pamiątkowego IV Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich w Poznaniu z 1884 r., a następnie fragment z Dziennika Czwartego Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich, zawierający inauguracyjne przemówienie Bolesława Wicherkiewicza. Po przedmowach następuje wprowadzający artykuł Romana Meissnera pt. *Rozwój naukowych towarzystw medycznych w Poznaniu w latach 1832—1983*. Artykuł ten jest najobszerniejszy, liczy 15 stron. Pokazuje rozwój towarzystw medycznych oraz sytuację polityczną i naukową, w jakiej przyszło im działać. Autor w nim naszkicował początki towarzystw naukowych i medycznych oraz czasopiśmiennictwa medycznego na ziemiach polskich; utworzenie przez Karola Marcinkowskiego na bazie najstarszego zakładu leczniczego w Poznaniu — szpitala przy ul. Długiej — namiastki pierwszego naukowego towarzystwa medycznego; powstanie pierwszego w Poznaniu polsko-niemieckiego towarzystwa lekarskiego 16 X 1832 — ok. 1840; następnie utworzenia Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu, w którego Wydziale Przyrodniczym (zorganizowanym 31 X 1857) skupili się niemal wszyscy lekarze polscy praktykujący w Poznaniu. Ten Wydział można uznać za pierwsze ściśle polskie stowarzyszenie naukowe lekarzy poznańskich. Lekarze ci utworzyli w dniu 18 XII 1865 r. Sekcję, a później Wydział Lekarski Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu. Poznańskie środowisko lekarskie okazało się tak znaczące, że w latach zaboru powierzono mu zorganizowanie trzech Zjazdów Lekarzy i Przyrodników: II w 1870 r., IV w 1884 r. i VIII w 1898 r. Do skutku doszedł tylko IV Zjazd, gdyż dwa pozostałe ze względów politycznych nie odbyły się. W końcu XIX wieku zaczęły powstawać w Poznaniu nowe stowarzyszenia lekarskie. W latach zaboru tych towarzystw było 4, w Polsce międzywojennej — 25, a w 1983 r. — 50, liczących ponad 8 330 członków. Najwocześniejszymi latami dla powstawania towarzystw były: 1945—1950 i 1956—1970. Powstało wtedy prawie 90% obecnie działających oddziałów. Liczba towarzystw i ich członków stale wzrasta. Jest to istotne, gdyż towarzystwa naukowe obok Polskiej Akademii Nauk, wyższych uczelni i instytutów naukowych stanowią czwarte, główne ogniwo nauki. W towarzystwach

prowadzi się prace badawcze. Są jednak trudności z ich opublikowaniem. Od 1950 roku bowiem, po zawieszeniu „Nowin Lekarskich”, nie ma Poznań własnego ogólnolekarskiego wydawnictwa.

Z kolei następują opracowania dziejów 54 towarzystw medycznych. Nie zostały, niestety, uwzględnione wszystkie poznańskie towarzystwa — pomimo usilnych starań organizatorów. Autorami poszczególnych tekstów są przeważnie członkowie zarządów omawianych towarzystw, nie będący profesjonalnymi historykami medycyny. Komitet Redakcyjny w celu ujednoczenia opracowań rozesłał do wszystkich autorów specjalny schemat. Nie wszyscy jednak ściśle go przestrzegali. Opracowania liczą od 1 do 11 stron. Tylko połowa z nich jest opatrzona przypisami lub bibliografią. Dla uzyskania większej przejrzystości w tytułach rozdziałów wymieniono ostatnią nazwę towarzystwa i ułożono je w kolejności alfabetycznej, pomijając podtytuły, jak: Oddział Poznański, Oddział Wielkopolski, Koło Poznańskie, Sekcja Poznańska itp.

Historyka nauki zainteresują szczególnie, poza pierwszym rozdziałem, artykuły o dziejach Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny i Farmacji (1957—1983) oraz Poznańskiego Towarzystwa Miłośników Historii Medycyny i Nauk Przyrodniczych (1925—1957) — obydwa również pióra R. Meissnera, a także artykuł Haliny Karoń o Wydziale Lekarskim Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu.

Tekst — poświęcony Oddziałowi Poznańskiemu Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny i Farmacji — jest ściśle sprawozdawczy. Natomiast, pisząc o Poznańskim Towarzystwie Miłośników Historii Medycyny i Nauk Przyrodniczych, przedstawił R. Meissner również okres poprzedzający powstanie Towarzystwa. Omówił zasługi poznańskich historyków medycyny (Jerzego Chrystiana Arnolda, Ludwika Gąsiorowskiego, Ignacego Zielewicz, Wacława Zaremby, Heliodora Święcickiego) i Wielkopolanina — Władysława Biegańskiego, a także Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu organizującego historyczno-medyczne konkursy, uroczystości, wydawnictwa itp. Wspomniał o historyczno-medycznych wydawnictwach w Rocznikach Towarzystwa Nauk Poznańskiego i „Nowinach Lekarskich”. Pokazał próby utworzenia w Poznaniu w latach 1924—1927 przez Adama Wrzoska Polskiego Towarzystwa Miłośników Historii i Filozofii Medycyny oraz Historii Nauk Przyrodniczych, czemu przeciwstawiał się Władysław Szumowski, zostały nakreślone również dzieje Poznańskiego Towarzystwa Miłośników Historii Medycyny i Nauk Przyrodniczych w latach 1927—1957. Autor poświęcił tutaj sporo uwagi czasopismu „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”. Działalność Poznańskiego Towarzystwa zakończyła się w 1957 r. Kontynuacją jego był Oddział Poznański Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny i Farmacji.

Halina Karoń zaś, opisując Wydział Lekarski Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu, podkreśliła, że w latach zaboru zespółił on polskie środowisko lekarskie i przyczynił się do rozbudzenia w nim zainteresowań naukowych, co z kolei nie pozostało bez wpływu na utworzenie Wydziału Lekarskiego w nowo powstałej w 1919 r. Wszechnicy Piastowskiej — późniejszym Uniwersytecie Poznańskim. W latach międzywojennych Wydział Lekarski TPN pełnił rolę ogólnego towarzystwa lekarskiego, a po II wojnie światowej stał się przede wszystkim forum wymiany poglądów pomiędzy przedstawicielami różnych medycznych dyscyplin.

Wydawnictwo zaopatrzone jest w angielskie streszczenie wprowadzającego artykułu R. Meissnera; zawiera też indeks nazwisk.

Autorom i Redaktorom nie udało się uniknąć pewnych niedociągnięć, chociaż są one stosunkowo nieliczne. I tak np. na s. 15 zostały podane mylne informacje o pierwszych towarzystwach naukowych w Gdańsku. Nie były to towarzystwa lekarskie. Towarzystwo Societas Literaria cuius Symbolum Virtutis et Scientiarum

Incrementa (1720—1727) miało charakter „moralny” i przyrodniczo-lekarski. Utożewowało ono drogę przyrodniczemu towarzystwu Societas Physicae Experimentalis (1743—...), które po kilku latach zmieniło nazwę na Die Naturforschende Gesellschaft. Od 1747 drukowało ono własne rozprawy. Na s. 16 w wierszu 7 od góry został podany cytat, ale brakuje informacji skąd został zaczerpnięty. Nazwanie na s. 18 i 20 Zjazdów Lekarzy i Przyrodników Polskich „kongresami nauki polskiej” wydaje się być ryzykowne, gdyż medycyna i nauki przyrodnicze nie stanowią jeszcze całej nauki! Na s. 27 w przypisie nr 2 zostały pominięte opracowania dotyczące czasopisma „Primitiae Physico-Medicae...” pióra Maksymiliana Zweigbauma (*O pierwszym czasopiśmie lekarskim w Polsce „Gazeta Lekarska”* R. 65: 1920 nr 12 s. 124—126) i Edmunda Waszyńskiego (*Primitiae Physico-Medicae...* „Annales Silesiae” T. 13:1983 s. 17—39). Na s. 28 brakuje przypisu nr 9 i 10. W indeksie są pomyłki literowe. Na przykład na s. 336 jest podane *Konopska* zamiast *Konopka* i *Kontoek* zamiast *Kontek*. Indeks zresztą nie jest wyczerpujący. Brakuje w nim np. Stanisława Kościńskiego, który był wymieniony na s. 27.

Pomimo tych niedociągnięć wydawnictwo jest wartościowe. Zebrane materiały mają charakter dokumentu i będą stanowiły cenny materiał źródłowy dla przyszłego historyka poznańskiej medycyny. Toteż książka jest przeznaczona głównie dla historyka medycyny i historyka nauki.

Nakład wydawnictwa nie został podany. Papier jest dobry, druk wyraźny. Książkę częściowo dotował ZBoWiD w Poznaniu. Cena jej jest bardzo wysoka: 1000 zł. Stanowi ona wartość jednej „cegielki” na budowę pomnika Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Zgodnie bowiem z uchwałą Senatu Akademii Medycznej całkowity dochód ze sprzedaży książki został na ten cel przeznaczony.

Teresa Ostrowska
(Warszawa)

Eugeniusz Szulc: *Farmaceuci oraz osoby związane z farmacją pochowani na obu cmentarzach ewangelickich w Warszawie*. Muzeum Farmacji im. mgr Antoniny Leśniewskiej w Warszawie. Warszawa 1984. Ilustr. 32 ss.

Eugeniusz Szulc: *Farmaceuci wymienieni w aktach obu parafii ewangelickich w Warszawie, nie pochowani na cmentarzach tych wyznań*. Muzeum Farmacji im. mgr Antoniny Leśniewskiej w Warszawie. Warszawa 1984. 20 ss.

Z okazji otwarcia w dniu 17 stycznia 1985 r. Muzeum Farmacji im. mgr Antoniny Leśniewskiej w Warszawie ukazało się kilka publikacji. Należą do nich dwie broszury Eugeniusza Szulca.

Pierwsza z nich (oznaczona numerem 2) dotyczy biogramów 172 osób, wśród których znajdują się farmaceuci, najbliżsi członkowie ich rodzin prowadzący aptekę po śmierci współmałżonka, lekarze związani z farmacją oraz osoby zajmujące się uprawą ziół leczniczych, pracujące naukowo w zakresie historii nauk farmaceutycznych lub zatrudnione w przemyśle farmaceutycznym. Do opracowania biogramów wykorzystano informacje zaczerpnięte z aktów stanu cywilnego, napisów grobowych, nekrologów, informacji rodzinnych, źródeł i opracowań. W miarę możliwości starano się podać lokalizację mogiły zmarłego, wymieniając nazwę cmentarza, kwatere, rząd lub aleję oraz numer grobu. W zakończeniu każdego biogramu podano cyfry oznaczające wykorzystane przez Autora materiały. Zamieszczono bibliografię przedmiotu liczącą 58 pozycji. Wydawnictwo uzupełnia plan Cmentarza Ewangelicko-Augsburskiego w Warszawie i krótki ilustrowany szkic historyczny tegoż cmentarza.

Szkoda, że nie zamieszczono również analogicznego planu i szkicu historycznego Cmentarza Ewangelicko-Reformowanego w Warszawie.